

การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนต่อผลกระทบทางสังคมจากนโยบาย เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน: กรณีศึกษา ชุมชนท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก Cultural adaptation of community toward social impact from the policy on the Border Special Economic Zone: A case study of Tha Sai Luat community, Mae Sot district, Tak province

ชัยณรงค์ ศรีรักรักษ์^{a,*} อภิชาติ ใจอารีย์^b และ ประสงค์ ตันพิชัย^b

Chinarong Sriruk^{a,*}, Apichart Jaiarree^b and Prasong Tanpichai^b

^a โครงการปริญญาเอก สาขาการพัฒนาศาสตร์มนุษยและชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต
กำแพงแสน นครปฐม 73140

Doctoral Program in Human and Community Resource Development, Faculty of Education and Development Sciences, Kasetsart
University, Kamphangsan Campus, Nakhon Pathom 73140, Thailand

^b ภาควิชาการพัฒนาศาสตร์มนุษยและชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
นครปฐม 73140

Department of Human and Community Resource Development, Faculty of Education and Development Sciences, Kasetsart University,
Kamphangsan Campus, Nakhon Pathom 73140, Thailand

ARTICLE INFO

Article history:

Received 18 October 2016

Received in revised form 20 February 2017

Accepted 27 February 2017

Keywords:

border special economic policy,
border special economic zone,
cultural adaptation,
social impact,
Tai-yai culture

ABSTRACT

The community history of Tai-yai identity in the Tha Sai Luat community and its social effect were studied with regard to community and cultural adaptation of community identity subsequent to the government's policy on the Mae Sot Border Special Economic Zone, Tak province. Qualitative research was applied by gathering data from document analysis together with interviews and focus group discussions with community leaders, community philosophers, and villager representatives. In addition, participant observation was used at community activities. Content analysis was employed and the results were presented in a descriptive discourse covering the concepts of cultural adaptation, cultural ecology, and new social movement. The findings indicated that the Tha Sai Luat community was established in the reign of King Rama VI. The first Tai-yai ethnic merchant group settled near the Mei River crossing for trading convenience. Since the first Thai-Myanmar Friendship Bridge was built in 1997, the community has been changing and it has been confronted with rapid community expansion. The social impact of the government policy on the Border Special Economic Zone was considered as a catalyst for social cultural changes, especially community expansion and changing occupations and lifestyles. Being forced to make choices associated with the economic development has placed stress on the community's existence under Tai-yai culture; therefore in response to these stresses, the community has adjusted and emphasized their cultural movement by utilizing their cultural core with traditions as a tool to create a cultural space in which to combat the effects of change. The strategies developed were "Creating and valuing Tai-yai traditions from community history" and "Learning center and restoration of Tai-yai traditions and culture" through invented discourses concerning "Reiterating the significance of Tai-yai inheritance", "Reproducing Tai-yai ethnic identity through culture, traditions, and art performance", "Learning and restoring local culture" and "Cultural cooperation for joint community management" with Wat Thaiwatthanaram as a center.

* Corresponding author.

E-mail address: yaravee.add@gmail.com (C. Sriruk)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนอัตลักษณ์ไทใหญ่ ชุมชนท่าสายลวด และศึกษาผลกระทบทางสังคมต่อชุมชนและการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนอัตลักษณ์ตอนโยบบาย เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สอด จังหวัดตาก ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร ร่วมกับการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อยของผู้นำชุมชน ครูหมอไท และตัวแทนชาวบ้าน ตลอดจนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชน ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและนำเสนอผลการศึกษารูปแบบวาทกรรมพรรณนา โดยใช้แนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมและแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนท่าสายลวดก่อตั้งในยุคราชกาลที่ 6 จากคาราวานพ่อค้าชาวไทใหญ่ ไกล่จูดข้ามแม่น้ำเมยเพื่อสะดวกในการติดต่อค้าขาย และชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงนับตั้งแต่มีการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่า แห่งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา และถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าสู่ยุคเผชิญหน้ากับการพัฒนาจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของชุมชน ผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นจากนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนภาครัฐถือเป็นปัจจัยเร่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมหลายลักษณะ โดยที่สำคัญ คือ การขยายตัวของชุมชน การเปลี่ยนแปลงอาชีพและการดำเนินชีวิต ผลของการถูกบีบให้มีทางเลือกตามกระแสการพัฒนาด้านเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดความวิตกกังวลต่อความคงอยู่ของชุมชนตามวิถีวัฒนธรรมไทใหญ่ ชุมชนจึงมีการปรับตัวและเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเพื่อตอบโต้ โดยใช้แก่นวัฒนธรรมที่มีประเพณีเป็นเครื่องมือสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมสำหรับต่อสู้กับผลกระทบจากการพัฒนา ด้วยกลยุทธ์ “การสร้างและเชิดชูวัฒนธรรมไทใหญ่จากประวัติศาสตร์ชุมชน” และ “แหล่งเรียนรู้และรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีแบบศิลปะไทใหญ่” ผ่านการประดิษฐ์วาทกรรม ได้แก่ “การย้ำเตือนความสำคัญ การสืบเชื้อสายไทใหญ่” “การผลิตซ้ำความเป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่ผ่านวัฒนธรรม ประเพณีและศิลปะการแสดง” “การเรียนรู้และรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม” และ “ความร่วมมือทางวัฒนธรรมเพื่อร่วมบริหารจัดการชุมชน” โดยมีศูนย์กลางคือวัดไทวัฒนาราม คำสำคัญ: นโยบายเขตเศรษฐกิจชายแดน เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน การปรับตัวทางวัฒนธรรม ผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรมไทใหญ่

บทนำ

ด้วยว่าประเทศไทยมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ได้เปรียบในการเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบทำให้มีแนวชายแดน ยาวกว่า 5,502 กิโลเมตร มีช่องทางการค้าชายแดนระหว่างกันกว่า 70 จุด ผลจากการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน ตามกรอบความร่วมมือต่างๆ ทั้งโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong subregion: GMS) และยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawade-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) ส่งผลให้พื้นที่ชายแดนและการค้าตามแนวชายแดนมีบทบาทสำคัญต่อการสนับสนุนการพัฒนาภูมิภาค โดยเฉพาะการค้าชายแดนผ่านด่านศุลกากรแม่สอด จังหวัดตาก นับเป็นด่านศุลกากรที่มีความสำคัญและมีมูลค่าการค้าชายแดนสูงสุด ของภาคเหนือ เฉพาะในปี พ.ศ. 2557 มีมูลค่าการค้าชายแดนรวมทั้งสิ้น 25,058.31 ล้านบาท หรือ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 70.18 ของมูลค่าการค้าชายแดนรวมทั้งหมดในภาคเหนือ (สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2557) ส่งผลให้พื้นที่ชายแดนแม่สอดเป็นพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญที่รัฐบาลให้การสนับสนุนและเร่งผลักดันนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สอด เพื่อสนับสนุนและรองรับการขยายตัวของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก ที่มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2553 อนุมัติในหลักการจัดตั้งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด ซึ่งถือเป็นปัจจัยเร่งสำคัญที่ส่งผลต่อการบริหารพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ นอกจากนี้ แรงผลักดันจากพลวัตโลกาภิวัตน์และองค์การระหว่างประเทศทำให้แต่ละประเทศต้องร่วมมือการพัฒนาพื้นที่ชายแดนร่วมกันด้วยการเปิดพรมแดนการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านที่รัฐบาลไทยได้ลงนามความร่วมมือดังกล่าว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา และรัฐบาลสมัยต่อมาก็ได้ตระหนักความสำคัญในข้อตกลง ความร่วมมือดังกล่าว โดยได้พยายามเร่งผลักดันขับเคลื่อนการพัฒนาในหลายโครงการ โดยมีเมืองหน้าด่านชายแดนเป็นพื้นที่เป้าหมายหลัก สำหรับโครงการสำคัญที่รัฐบาลไทยพยายามเร่งผลักดันเพื่อรองรับระเบียงเศรษฐกิจ ตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) ในพื้นที่ชายแดนฝั่งตะวันตกที่เมืองหน้าด่านชายแดนแม่สอด ได้แก่ โครงการสะพานมิตรภาพไทย-พม่า แห่งที่ 2 และโครงการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สอด

ซึ่งโดยภาพรวมของบริบทการพัฒนาได้มุ่งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเชื่อมโยงพื้นที่และขยายการค้าและอุตสาหกรรมชายแดน ผลที่เกิดขึ้นจึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สลับซับซ้อนและอีกทั้งผลกระทบในมิติต่างๆ สะท้อนความบกพร่องของนโยบายการพัฒนา การวางแผนและการวิเคราะห์ปัญหาผลกระทบอย่างรอบคอบ ด้วยเพราะเป็นรูปแบบการกำหนดนโยบายพัฒนาโดยเอาโครงการเป็นตัวตั้ง อีกทั้งการศึกษาข้อมูลความเป็นไปได้เพียงเพื่อสนับสนุน โครงการ และเป็นไปอย่างจำกัด กับแค่ ละเลยการคำนึงผลกระทบต่อประชาชนและชุมชนส่วนรวม (ทิพาพร, 2551) ผลการศึกษาผลกระทบทางสังคมวัฒนธรรมของนโยบายการพัฒนาตามกรอบยุทธศาสตร์ความร่วมมือต่างๆ ด้านเศรษฐกิจ ในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงในหลายพื้นที่ พบว่าปัญหาผลกระทบรุนแรง คือ ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายอพยพของแรงงาน ปัญหาการจัดบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานต่างๆ ปัญหาสุขภาพและการระบาดของโรค ปัญหาสังคม เช่น ยาเสพติด อาชญากรรมในพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาการล่มสลายของวิถีวัฒนธรรมชุมชนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยพบเห็นได้ในหลายพื้นที่โครงการ ทั้งนี้ด้วยว่ากรอบการประเมินผลกระทบตามกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) ยังขาดรูปธรรมและความครอบคลุมที่จะบ่งชี้ความเสี่ยงและประมาทด้านสังคมวัฒนธรรมได้ สะท้อนให้เห็นความสำคัญที่การพัฒนาจำเป็นต้องตระหนักต่อความสำคัญของวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพราะเป็นเงื่อนไขของการคงอยู่ของชุมชนอัตลักษณ์อย่างสมดุลและยั่งยืน (ศรีศักร, 2554) อีกทั้งเป็นการเคารพสิทธิและยืนยันการมีตัวตนของชุมชนที่ได้บัญญัติไว้ ตามรัฐธรรมนูญ (อภิชาติ, 2556)

ทั้งนี้ภาพรวมของชุมชนอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย พบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์ ตั้งถิ่นฐานกระจายทั่วประเทศ ใน 67 จังหวัด จำนวน 56 กลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 9.68 ของประชากรทั้งประเทศ โดยส่วนใหญ่กระจายตัวในพื้นที่จังหวัดในภูมิภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ซึ่งทั้งหมด เลือกตั้งถิ่นฐานชุมชนที่ยึดโยงวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี เป็นสำคัญ ภูมิของชุมชนชาติพันธุ์ไทใหญ่ เลือกตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่ราบตามแนวตะเข็บชายแดนเพื่อสะดวกในการประกอบอาชีพค้าขาย จึงมีวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับคนไทยทั่วไป หากแต่ยังมีภาษาเป็นของตนเอง มีความเชื่อและมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและศาสนาพุทธอย่างเข้มข้นทุกมิติ นอกจากนี้ยังเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความชำนาญ ด้านศิลปหัตถกรรมและงานช่างฝีมือ ซึ่งเห็นได้จากการแต่งกาย และศิลปะการแสดงและดนตรี

สำหรับประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในประเทศไทย พบว่ามีการตั้งถิ่นฐานกระจายตัว 71 ชุมชน มีประชากรทั้งหมด 95,000 คน คิดเป็น ร้อยละ 1.56 ของประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งประเทศ มีการกระจายตัวตั้งถิ่นฐานในหลายพื้นที่ (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท, 2549) เฉพาะพื้นที่จังหวัดตากมีการกระจายตัวตามพื้นที่ราบตามแนวตะเข็บชายแดน เช่น พื้นที่ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด เป็นต้น

ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาภาครัฐที่ละทิ้งความหมายและความสำคัญของวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยนโยบายภาครัฐที่มุ่งเปลี่ยนแปลงทรัพยากรท้องถิ่นและศักยภาพชุมชนเพียงเพื่อสนับสนุนการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจจึงผลให้ชุมชนต้องเผชิญกับความเปราะบางต่อการล่มสลายของวิถีชุมชนจนต้องแสดงออกด้วยการเคลื่อนไหว เพื่อตอบโต้ต่อกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นโดยมีวัฒนธรรมเป็นกลไกหลัก ผู้วิจัยจึงศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนอัตลักษณ์ไทใหญ่ ชุมชนท่าสายลวด อำเภอแม่สอดตอนนโยบาย การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สอด จังหวัดตาก เป็นกรณีศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนอัตลักษณ์ไทใหญ่ ชุมชนท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาผลกระทบต่อชุมชนและการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนอัตลักษณ์ไทใหญ่ตอนนโยบาย การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สอด จังหวัดตาก

การตรวจเอกสาร

แนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม (Cultural Adaptation)

แนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม (Cultural Adaptation) ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่ชุมชนทางวัฒนธรรมแบบแผนใหม่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งส่วนบุคคล และพฤติกรรมสังคม เป็นการเรียนรู้วิถีคิด ความรู้สึก และวิถีแสดงพฤติกรรมในแบบแผนใหม่ (Yehudi, 1969) ทั้งนี้การปรับตัวมักเกิดจากปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะความวิตกกังวลและความเครียด ความไม่แน่ใจ (Gudykunst & Hammer, 1988) ดังนั้นการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมในบริบทการพัฒนา จึงเป็นไปทั้งเพื่อการปรับตัวและการโต้กลับต่อปัจจัยภายนอกที่เป็นสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลง โดย คน พื้นที่ และวัฒนธรรมล้วนมีส่วนสร้าง (construct) ประวัติศาสตร์และ

สังคม การใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่อธิบายการเคลื่อนไหว ได้ต่อต้าน (resistance) และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relation) จึงเป็นการเปิดมุมมองว่าวัฒนธรรมเป็น “พื้นที่การต่อสู้ช่วงชิง” (contest terrain) ที่เกิดขึ้นในสังคม (ยศ, 2551)

แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology)

Steward (1990) ได้อธิบายแนวคิดดังกล่าวว่าเป็น การปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อม ที่เกี่ยวกับแบบแผน วิธีการดำเนินชีวิตของคนซึ่งแตกต่างจากนิเวศวิทยาสังคม (Social Ecology) เพราะนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมุ่งแสวงหา กฎเกณฑ์เพื่ออธิบายที่มาของลักษณะและแบบแผนวัฒนธรรม บางประการที่มีอยู่ในแต่ละสภาวะแวดล้อมมากกว่ามุ่งแสวงหา หลักการทั่วไปที่ใช้ได้กับทุกวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม สิ่งที่สำคัญที่สุดในแนวคิดนี้คือ “แก่นวัฒนธรรม” (Cultural Core) ซึ่งหมายถึง กลุ่มของลักษณะหรือแบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพ และการจัดการชุมชนอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม

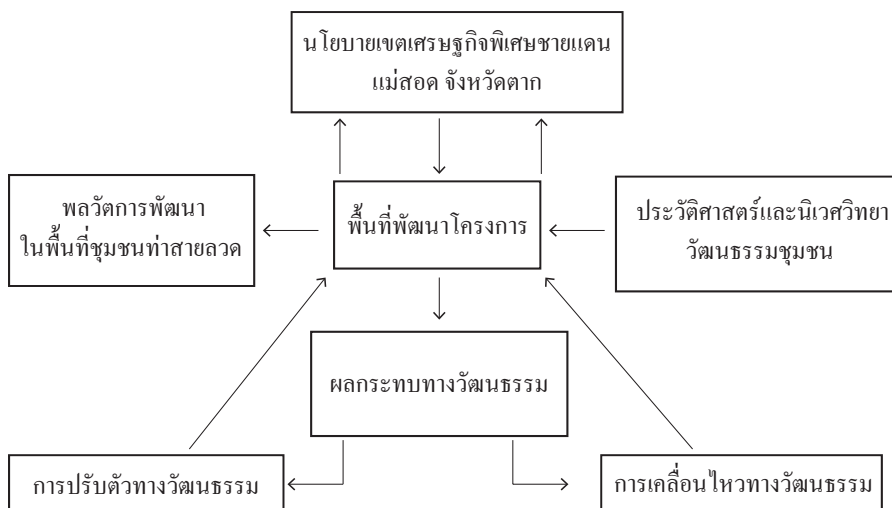
แนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement)

Habermas (1973) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดการ เคลื่อนไหวทางสังคมใหม่โดยเชื่อมโยงกับ ความล้มเหลวของ ระบอบสังคมหลังสมัยใหม่ (post-modern) ที่อยู่ภายใต้อำนาจ การควบคุมของพลังตลาด จนทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลง

ทางสังคม เช่น โครงสร้างรัฐและเศรษฐกิจที่ได้ครอบงำชีวิตส่วนตัว และสาธารณะ (private and public life) ผลทำให้เกิดการเคลื่อนไหว ทางสังคมแบบใหม่ได้กลับเพื่อปกป้องตนเอง ส่วน ไชยรัตน์ (2545) วิเคราะห์ว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ต้องโยงกับ ชุมชนที่เคลื่อนไหวต่อสู้ในเรื่องราวต่างๆ ทั้ง เพศ (gender) เชื้อชาติ (race) ชาติพันธุ์ (ethnicity) วัฒนธรรม (culture) หรือสิทธิในด้านต่างๆ เมื่อรู้สึกว่าคุณเองถูกกดขี่ข่มเหงไม่ได้รับความเท่าเทียมเป็นธรรม จึงออกมาแสดงออก ซึ่งนำไปสู่การรวมกลุ่มเคลื่อนไหวเรียกร้อง ต่อสู้หรือตอบโต้กับปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในทางโครงสร้าง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งรัฐไม่สามารถจัดการได้

จากทั้ง 3 แนวคิดที่กล่าวมา พบว่า ผลจากกระแสการพัฒนา ที่มีต่อชุมชนท่าสายลวด โดยเฉพาะนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดนแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แบบแผนวิถีชีวิตของคนในชุมชนอันกระทบต่ออัตลักษณ์ ทางชาติพันธุ์จนต้องร่วมกันเคลื่อนไหวโดยมีวัฒนธรรมและ ประเพณีทางศาสนาเป็นเครื่องมือ ซึ่งเป็นการปรับตัวและ ตอบโต้ต่อผลกระทบที่รัฐไม่สามารถช่วยจัดการได้ ดังนั้นกรณี การเคลื่อนไหวของชุมชนท่าสายลวดโดยใช้วัฒนธรรมอันเป็น อัตลักษณ์ชุมชนจึงถือเป็นแนวทางการเคลื่อนไหวทางสังคม แบบใหม่ที่ชุมชนสังคมชายแดนนำมาเป็นกลยุทธ์ แนวคิดทั้ง 3 จึงเหมาะสมสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถ นำเสนอเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ตามภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิทยาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาในพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ตำบลท่าสายลวด 4 หมู่บ้าน 8 ชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนชายแดนติดกับแม่น้ำเมยและเป็นพื้นที่ที่ถูกประกาศให้จัดตั้งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สอด จังหวัดตาก เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มย่อยผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน จำนวน 30 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน 4 คน ครูหมอไท 1 คน แกนนำชุมชนและตัวแทนชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมเคลื่อนไหวเชิงวัฒนธรรมอีก 25 คน นอกจากนี้ยังใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรม ประเพณีบุญออกหัวพาราลงเมิงที่ชุมชนจัดขึ้น ตั้งแต่การประชมเตรียมงาน การเตรียมงานและกิจกรรมงานบุญออกหัวพาราลงเมิงเพื่อให้ได้ข้อมูล อย่างละเอียด ข้อมูลที่ได้จะใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยนำข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร การถอดเทปสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการสนทนากลุ่มย่อยมาจัดกลุ่มคำตอบจากประโยคหรือ ข้อความสำคัญ ให้เป็นหมวดหมู่ (category) แล้วสร้างหัวข้อเรื่อง (theme) ที่ครอบคลุมกลุ่มคำตอบและนำมาสร้างข้อสรุป ผู้วิจัยสร้างความน่าเชื่อถือของงานวิจัยด้วยการรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่มีบทบาทแตกต่างกันและหลายวิธี จากนั้นนำข้อสรุปขึ้นต้นเพื่อหาข้อสรุปในการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่อึดตัวและถูกต้อง ผู้วิจัยเลือกนำเสนอข้อค้นพบโดยใช้แนวทางแบบวาทกรรมพรรณนา

ผลการศึกษา

บริบทพื้นที่และประวัติศาสตร์ชุมชนอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนท่าสายลวด

ชุมชนท่าสายลวด มีชื่อชุมชนที่พ้องกับประวัติศาสตร์พื้นที่ด้วยว่าพื้นที่ดั้งเดิมอยู่ใกล้เคียงกับแนวเดินสายโทรเลขจากเมืองกรุกกริก ประเทศพม่าถึงไทย ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างไทยกับอังกฤษในยุคอาณานิคม เมื่อชุมชนขยายมากขึ้นกลายเป็นคำเรียกชื่อหมู่บ้านและตำบลในเวลาต่อมา และนอกจากเรื่องราวประวัติศาสตร์คำเรียกชุมชนแล้ว ท่าสายลวดยังมีประวัติศาสตร์ยุคก่อนบ้านแปงเมืองที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ หรือ “คนไต หรือ เงี้ยว” โดยช่วงกลางรัชสมัยรัชกาลที่ 6 มีชุมชนเล็กๆ เริ่มก่อตั้งขึ้นตามแนวตะเข็บชายแดนริมแม่น้ำเมย

ของคาราวานพ่อค้าชาวไทใหญ่ เพื่อความสะดวกในการข้ามแม่น้ำ จึงตั้งที่พำนักใกล้แนวตะเข็บชายแดนริมแม่น้ำเมย และในเวลาต่อมาได้กลายเป็นหมู่บ้านและชุมชนอย่างปัจจุบัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าต้นบรรพบุรุษของชุมชนเป็นชาวไทใหญ่ โดยร่องรอยทางประวัติศาสตร์เห็นได้จากศิลปะตามวัดวาอาราม เครื่องประดับ การแต่งกายและประเพณีของท้องถิ่นและประจักษ์พยานสำคัญ คือ หัวหน้าหมู่บ้านยุคก่อตั้งได้รับพระราชทานนามสกุล “กล้าหาญณรงค์” นำมาซึ่งความภูมิใจเชิงประวัติศาสตร์และเป็นที่ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ผลจากการสืบเชื้อสายชาติพันธุ์ไทใหญ่ส่งผลให้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและการปกครองชุมชนจึงมีแบบแผนชุมชนอัตลักษณ์ในลักษณะเครือญาติ มีผู้นำชุมชน ครูหมอไท และพระสงฆ์ เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และ การปกครอง ส่วนด้านเศรษฐกิจพบว่า คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์โดยอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ และบางส่วนประกอบอาชีพค้าขาย และธุรกิจส่วนตัวประเภทอุตสาหกรรมครัวเรือนที่สืบทอดกันมาจากคนรุ่นก่อน จากทำเลที่ตั้งมี “ตลาดริมเมย” อีกทั้งยังมีสะพานมิตรภาพไทย-พม่าแห่งที่ 1 เชื่อมต่อระหว่างบ้านแม่ตาวกับถนนสายผาอ่าง-เมียวดี เปิดใช้เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2540 พร้อมกับการเปิดด่านถาวรชายแดนไทย-พม่า ส่งผลให้การค้าชายแดนมีมูลค่าสูงและมีอัตราการขยายตัวด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง นับเป็นปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้ชุมชนท่าสายลวดก้าวเข้าสู่ยุคการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

นอกจากนี้ เนื่องจากชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ศรัทธาพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นและซื่อ คำสอนทางพุทธศาสนาเป็นแนวการดำเนินวิถีชีวิตทุกมิติ ประเพณีทางศาสนาจึงมีความสำคัญต่อวัฒนธรรมชุมชนอัตลักษณ์เป็นอย่างมาก ผลของการศึกษาคติธรรมจากคำสอน บทสวด และวรรณกรรมทำให้ชาวไทใหญ่เห็นความสำคัญตัวอักษรและภาษา และยังคงใช้ภาษาไทยในการสื่อสารระหว่างกัน ตลอดจนมีบทสวดในพิธีต่างๆ เป็นภาษาไทยเหมือนชุมชนต้นกำเนิด มีอุโบสถและองค์พระประธานเป็นศิลปะตามแบบไทใหญ่ นั่นคือ “พระพุทธรูปหามูณี” สำหรับระบบจัดเกลาทางสังคม พบว่าคำสอนในพระไตรปิฎก เป็นเสมือนเครื่องยึดโยงร้อยรัดอัตลักษณ์ไทใหญ่อย่างแน่นแฟ้น วัด และพระสงฆ์ ยังคงเป็นส่วนสำคัญในการอบรมสั่งสอนและชี้ให้เห็นวิถีจิตใจผู้คนส่วนครอบครัวเป็นสถาบันที่มีหน้าที่วางกรอบบรรทัดฐานการพฤติกรรมให้แก่สมาชิก และมี “ครูหมอไท” ทำหน้าที่

เชื่อมโยงระหว่างศาสนา ครอบครัวยุทธ สังคม และการปกครองที่ยึดหลักศาสนาเป็นแก่นแกนทางวัฒนธรรมด้วยเพราะชาวไทยใหญ่เรียนรู้คำสอนผ่านตัวอักษร ภาษาและวรรณกรรมที่บันทึกสืบต่อกันมา “ครูหมอไท” จึงได้รับยกย่องนับถืออย่างสูงในฐานะปราชญ์ผู้สร้างสรรคัลภาษา วรรณกรรม คำสอนทางศาสนา ตลอดจนรวบรวม ถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทใหญ่ จนกลายเป็นประเพณีสากลเพื่อรำลึกเชิดชูผู้ทำหน้าที่ครูหมอไทในวันขึ้นหนึ่งค่ำ เดือนสิบสอง (พฤศจิกายน) ของทุกๆ ปี ปัจจุบันผู้ได้รับการเชิดชูคือ พ่อครูหมอสมโภชน์ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าประเพณีทางศาสนาเป็นกิจกรรมยึดโยงวิถีอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชุมชนท่าสายลวดตามแบบแผนเดียวกับชุมชนต้นกำเนิด โดยมีกลไกทางวัฒนธรรมและประเพณีสะท้อนตัวตนชุมชนอัตลักษณ์ไทใหญ่และกลายเป็น “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” นั่นเอง

ผลกระทบทางสังคมจากนโยบายเขตเศรษฐกิจชายแดนแม่สอด จังหวัดตาก

การขับเคลื่อนนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สอด เป็นผลจากข้อผูกมัดที่รัฐบาลเคยได้ลงนามในยุทธศาสตร์ความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านทางด้านเศรษฐกิจการค้า การลงทุน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ซึ่งการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชายแดนฝั่งตะวันตก จึงเริ่มต้นที่การร่วมมือแบบทวิภาคีระหว่างรัฐบาลไทย-พม่า ก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเมยแห่งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายตัวของชุมชนและเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะแรก หลังจากรัฐบาลมีมติจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สอดเป็นพื้นที่นำร่องในปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา ในปี พ.ศ. 2557 รัฐบาลมีนโยบายขยายพื้นที่สำหรับพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เป็นเนื้อที่ 14,858 ไร่ ใน ต.ท่าสายลวด และ ต.แม่ปะ เพื่อพัฒนาเป็นนิคมอุตสาหกรรม ด้วยการออกคำสั่งให้นำที่ดินป่าสงวนที่ทับซ้อนพื้นที่ชาวบ้านมาใช้ประโยชน์จำแนกเป็นพื้นที่ก่อสร้างสะพานมิตรภาพ แห่งที่ 2 และพื้นที่สำหรับจัดตั้งเป็นเขตนิคมอุตสาหกรรม ที่ประกอบด้วยโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่ง เขตนิคมอุตสาหกรรม ศูนย์ขนถ่ายและกระจายสินค้า (ICD) เขตปลอดอากร คลังสินค้าทัณฑ์บน ศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) และด่านศุลกากร การขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวจึงถือเป็นจุดเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ต่อชุมชนสร้างผลกระทบซับซ้อนหลายมิติ ผลของการเปลี่ยนแปลงทั้ง 2 ครั้ง จึงก่อผลกระทบในหลายลักษณะ

สำหรับผลกระทบทางสังคม มีทั้งที่เป็นผลกระทบทางตรงและผลกระทบอันดับ 2 โดยผลกระทบหลักที่เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาอื่นๆ ได้แก่ การขยายตัวของชุมชน ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่เริ่มมีการก่อสร้างและเปิดใช้สะพานมิตรภาพไทย-พม่า แห่งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนบ้านแม่ดาว และบ้านริมเมย โดยเป็นชุมชนที่พักอาศัยของแรงงานต่างด้าวของนายจ้างคนไทย และกลุ่มอาครพาณิชย์โดยรอบตลาดริมเมยและสะพาน ซึ่งเป็นอาครให้เช่าและที่พักชั่วคราว ผลกระทบทางตรงอีกปัญหาคือ การอพยพย้ายถิ่นเป็นผลจากข้อตกลงการผ่อนปรนเรื่องการข้ามแดนของแรงงานส่วนใหญ่เป็นการเคลื่อนอพยพเข้าของคนต่างด้าวและแรงงานต่างด้าว โดยมีปัจจัยหลักสำคัญคือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศต้นทาง ส่วนปัจจัยดึงคือ การขยายตัวด้านเศรษฐกิจ อุปสงค์ต่อแรงงานในพื้นที่ท่าสายลวด ทั้งนี้ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายอพยพแรงงานเข้าสู่ชุมชนก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบที่ 2 ในหลายประการ อาทิ ปัญหาด้านการจัดบริการสาธารณะพื้นฐาน ปัญหาด้านสุขภาพและการระบาดของโรคในชุมชน ปัญหาด้านสังคม เช่น อาชญากรรม การแพร่ระบาดของยาเสพติด เป็นต้น โดยทั้งหมดกระทบต่อการจัดการชุมชนในลำดับต่อมา นอกจากนี้ยังพบ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงอาชีพ ด้วยว่าคนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งสัมพันธ์กับการใช้และมีที่ดินทำกิน การขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐบังคับใช้กฎหมายเวนคืนที่ดินชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจึงร่วมลงชื่อเรียกร้องค่าชดเชยให้ใกล้เคียงราคาคาตลาด ส่วนชาวบ้านที่ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงก็เกิดการตระหนก หวั่นเกรงและไม่แน่ใจ จึงขายเปลี่ยนมือและหันเหไปทำอาชีพอื่น เช่น รับจ้าง หรือคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม หรือคลังสินค้าตามแนวตะเข็บชายแดนริมแม่น้ำเมย ที่มีกว่า 33 แห่ง

ส่วนผลกระทบทางวัฒนธรรม เป็นผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตที่ส่งผลต่อวิถีอัตลักษณ์ ชุมชนเป็นอย่างมากสืบเนื่องจากชุมชนท่าสายลวดเป็นชุมชนอัตลักษณ์ไทใหญ่ที่เกาะเกี่ยวกันด้วยวัฒนธรรม และประเพณี ผลกระทบจากพลวัตการพัฒนา นับตั้งแต่การเปิดใช้สะพานมิตรภาพ แห่งที่ 1 ต่อเนื่องจนการขับเคลื่อนนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนต้องเปลี่ยนไปตามกระแสการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ การปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่โดยให้ความสำคัญต่อการประกอบอาชีพ หาเช้ากินค่ำ ส่วนกิจกรรมด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี มีความสำคัญลดน้อยลง ปัญหาดังกล่าวนำมาซึ่งความวิตกกังวลต่ออัตลักษณ์

ชุมชนเป็นอย่างมาก

“คนแม่ตาว มาวัดน้อยลง ร่วมมือกิจกรรมทางศาสนา
น้อยลง แต่ก่อนวันพระคนเต็มศาลา ตอนนี้น้อย วันพระคนส่งแต่
ปัจจัย (เงิน) มาทำบุญ เพราะต้องเปิดร้านที่ตลาด (ตลาดริมเมย)
ส่วนคนที่ไม่มีกิจการก็ต้องทำงาน และไม่พบว่ามีความรู้
(คนรุ่นใหม่) มาทำบุญสักบาท...”

(การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2559)

ผลจากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับบริบท
ปัจจุบันจนไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมด้านศาสนา การตระหนักต่อ
ความสำคัญและคุณค่าของประเพณี ตลอดจนประวัติศาสตร์
ชุมชนและชาติพันธุ์ จึงลดลงและเปลี่ยนไป อีกทั้งผลของ
การอพยพย้ายเข้าของคนต่างถิ่นได้นำพาวัฒนธรรมรูปแบบ
ใหม่ มีการแข่งขันด้านเศรษฐกิจมากขึ้น คนในชุมชนจึงเสมือน
ถูกบีบให้เหลือเพียงทางเลือกดำเนินชีวิตตามกระแสการพัฒนา
การค้า และทุน รายได้จึงเป็นสาระสำคัญหลักในการดำเนินชีวิต
วิถีอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ จึงเหลือพื้นที่และความหมายที่ลดน้อย
และเบาบางลงในชีวิตประจำวัน

“เราต้องทำงานมากขึ้น เพราะค่าใช้จ่ายและค่าครองชีพ
เพิ่มขึ้น แต่ก่อนมีอะไรเราก็ไปหาไปเก็บมาทำกิน ตามไร่นา
ตอนนี้ เราต้องซื้อจากตลาดซึ่งก็แพง รายได้จากรับจ้าง
มอเตอร์ไซค์ เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยกันในครอบครัว เพราะ
ลำพังเงินเดือนลูกสาวที่ทำงานโรงงานไม่พอ”

(การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 กุมภาพันธ์ 2559)

จากสภาพการดำเนินชีวิตของคนทำสายลวดส่วนใหญ่
ที่ต้องปรับตัวให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพในรูปแบบ
ใหม่ๆ ไม่ได้พึ่งพาระบบเกษตร แต่กำลังค่อยๆ ปรับไปเป็น
ส่วนหนึ่งของกลไกเศรษฐกิจ ผู้คนดำเนินใช้ชีวิตตามวิถีทุนนิยม
มุ่งหารายได้ ส่วนกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี ก็ค่อยๆ ลด
ความสำคัญลงและเปลี่ยนรูปแบบไปตามแบบแผนกิจกรรมสากล
อาทิ กิจกรรมปีใหม่สากล ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชน
ต้องปรับเปลี่ยนกิจกรรมประเพณีบางประการ ทั้งรูปแบบ และ
รายละเอียด มีกิจกรรมการละเล่น รื่นริงเพิ่มเติม

“กิจกรรมทางประเพณีต้องปรับประยุกต์ใหม่ให้เข้ากับ
ปัจจุบัน ของเดิมเราเน้นการเผยแพร่อบรม สั่งสอน คนไท (ไทใหญ่)
แต่ตอนนี้เราต้องปรับบางอย่างออกไป และเพิ่มในส่วนที่
เป็นการละเล่น มีกิจกรรม เพราะคนส่วนใหญ่เห็นว่าสนุก
หลากหลาย อย่างน้อยคนรุ่นใหม่ของชุมชนก็เข้าวัด และที่
สำคัญเราต้องทำให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวและต้องสร้าง
รายได้จากกิจกรรมทางศาสนา”

(การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2559)

ปัจจุบันชุมชนทำสายลวดได้ปรับกิจกรรมทางประเพณี
ให้ที่มีความเป็นสากลมากขึ้น มีกิจกรรมการสมโภชด้วยมหรสพ
ศิลป์ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศและท้องถิ่น มีการประดับประดา
แตกต่างไป ส่วนกิจกรรมทางศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของ
ประเพณีที่ถูกปรับแต่งให้เหมาะสม และสอดคล้องกับนโยบาย
ภาคราชการ ทั้งนี้แม้ประเพณีทางศาสนาจะยังเป็นกลไกยึดโยง
อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่สำคัญ แต่การปรับตัวทางวัฒนธรรมและ
ประเพณีของชุมชนยังคงความจำเป็นและดำเนินไปให้เข้ากับ
ยุคและสมัยมากขึ้น สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ทางวัฒนธรรม
อัตลักษณ์ ไม่ได้เพียงถูกผลิตซ้ำในความหมายเดิมหากแต่
ยังเป็นการประดิษฐ์สร้างเพื่อให้กลายเป็นกลยุทธ์ที่มีความเขยิบ
เคลื่อนสอดคล้องกับบริบทการพัฒนา ซึ่งถือเป็นการปรับตัว
ทางวัฒนธรรมของชุมชนอัตลักษณ์ไทใหญ่ก่อนนโยบายภาครัฐ

การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนทำสายลวดก่อนนโยบาย เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน แม่สอด จังหวัดตาก

“เราต้องฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณี เพื่อสืบต่อความเป็นไท
(ไทใหญ่) อีกทั้งเพื่อปกป้องลูกหลานไทใหญ่จากการเปลี่ยนแปลง
ที่เกิดขึ้น”

“เราคงเลือกเพียงบางประเพณีที่สอดคล้องกับปัจจุบัน
และสำคัญต่อความเป็นไทใหญ่มาทำเป็นกิจกรรมด้านประเพณี
ที่จะช่วยยึดวัฒนธรรมไทใหญ่ของเรา”

(การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2559)

จากผลกระทบด้านวัฒนธรรมของพลวัตการพัฒนา
โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและความสำคัญต่อการเข้าร่วม
กิจกรรมด้านประเพณีน้อยลง ผู้นำชุมชน และครูหมอบไท
ได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อการคงอยู่ของ
อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ จึงร่วมกันเคลื่อนไหวขับเคลื่อนและรื้อฟื้น
ประเพณี เพื่อใช้เป็นกลไกสำคัญในการรวมสร้างอัตลักษณ์ชุมชน
โดยให้ความสำคัญบางประเพณีที่สะท้อนความเป็นไทใหญ่
เพื่อยึดโยงคน ชุมชน และอัตลักษณ์ให้คงอยู่ อีกทั้งใช้เป็น
เครื่องมือสร้างพื้นที่ทางกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์
ชุมชน และ รื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณี แบบศิลปะไทใหญ่โดยมี
วัดไทยวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางด้านวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้
สำคัญ โดยให้ความสำคัญกับบางกิจกรรมทางศาสนาโดย
เฉพาะประเพณีเดือนสิบเอ็ด “ออกหว่าพาราลงเมิง” ชุมชนให้
ความสำคัญมาก เพราะมีความเชื่อว่า เป็นวันที่ทุกภพ-ภูมิ
จะเปิดและการทำบุญนอกจากจะได้กุศลสูงสุดแล้วยังจะ
สามารถส่งถึงบรรพบุรุษ ผู้ล่วงลับให้ได้รับส่วนกุศลอย่างทั่วถึง
คนไทจึงนิยมเข้าวัดทำบุญ ฟังเทศน์มากที่สุดในเดือนสิบเอ็ด

บุญประเพณีออกหว่าพาราลงเมิงจึงเป็นอัตลักษณ์สำคัญตามแบบวัฒนธรรมไทที่ทุกคนให้ความสำคัญที่สุด นอกจากนั้นชุมชนยังได้จัดกิจกรรมตามประเพณีอื่นๆ ทางศาสนาเพื่อให้เป็นเครื่องมือสำหรับให้คนในชุมชนตระหนักและเรียนรู้อัตลักษณ์ความเป็นไท ดังตารางที่ 1

ผลจากการรับรู้ความเลื่อมใสและความเปราะบางของชุมชนอัตลักษณ์ การปรับตัวทางวัฒนธรรม ในบริบทการพัฒนาของชุมชนจึงเป็นไปทั้งเพื่อการปรับตัวของชุมชนและการเคลื่อนไหวโต้กลับต่อ นโยบายการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน การใช้ประเพณีทางศาสนาจึงเป็นแนวทางการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างวิถีการดำรงชีพกับการจัดการชุมชนอัตลักษณ์ รูปแบบกิจกรรมและประเพณีต่างๆ ของชุมชนจึงแฝงฝังระบบความหมายเพื่อเป็นกลยุทธ์การโต้กลับต่อนโยบายโดยแทรกเป้าหมายให้ตระหนักต่อประวัติความเป็นไทใหญ่ อีกทั้งความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชนแก่ชนรุ่นหลัง

“เราใช้กิจกรรมด้านประเพณีสำคัญเพราะวิถีไทใหญ่ให้ความสำคัญกับศาสนาผ่านประเพณีเราจึงใช้โอกาสในประเพณีทำให้คนในชุมชนโดยเฉพาะคนรุ่นต่อๆ มา ระลึกและตระหนักถึงความเป็นไท เพื่อไม่ให้ลืมทุกสิ่งอย่างของความเป็นไท (ไทใหญ่) ปัจจุบันนี้เราช่วยกันหลายภาคส่วน โดยเฉพาะชมรมเครือคนไต”

“ประเพณีทางศาสนาที่ชุมชนให้ความสำคัญ เช่น ประเพณีออกหว่าพาราลงเมิงเป็นตัวอย่งที่รวมกิจกรรมเดือนสิบเอ็ดที่จัดให้เป็นเทศกาลท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อให้คนทั่วไปรู้จักชุมชนเพื่อบ่งบอกความเป็นมาของชุมชนแบบฉบับของชาวไท (ไทใหญ่) ถือเป็นทีเดียวในประเทศไทย”

(การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2559)

การปรับตัวทางวัฒนธรรมเพื่อโต้กลับของชุมชนผ่านการสถาปนาพิธีกรรมและประเพณีชุมชนให้ กลายเป็นเครื่องมือ โดยมีกลยุทธ์ คือ “การสร้างและเชิดชูวาทกรรมวัฒนธรรมไทใหญ่จากประวัติศาสตร์ชุมชน” และ “แหล่งเรียนรู้และรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณี แบบศิลปะไทใหญ่” โดยมีจุดเน้นย้ำให้เห็นความสัมพันธ์เกี่ยวโยงระหว่างประวัติศาสตร์ชุมชนและความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในพม่าประจักษ์พยานสำคัญคือ การรวมตัวก่อตั้ง “ชมรมเครือคนไต” เพื่อดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมและคอยประสานสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทใหญ่ในพื้นที่อื่นๆ และชุมชนต้นกำเนิด นอกจากนี้ “ชมรมเครือคนไต” ยังเป็นกลุ่มทางสังคมที่คอยกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมทางศาสนาให้กลายเป็น พื้นที่การเรียนรู้และรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม ที่คอยย้ำเตือนความเป็นชุมชนอัตลักษณ์และทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่ เพราะนอกจากคนไทยเชื้อสายไทใหญ่แล้ว ตำบลท่าสายลวดอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ยังมีอีกหลากหลายชนเผ่า เช่น กะเหรี่ยง พม่า ปะโอ ปะหล่อง และชนเผ่าลาว ซึ่งได้อพยพเข้ามาอาศัยปะปนอยู่ร่วมกัน ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เริ่มต้นจากรูปแบบร่วมมือกันเนื่องจากปัจจัยด้านสภาพความเป็นอยู่ของเมืองแม่สอดเดิมเป็นถิ่นทุรกันดารรวมทั้งเรื่องความคลุมเครือของความคิดว่าด้วยเรื่องของพรมแดนและรัฐชาติ ดังนั้นการร่วมมือทางวัฒนธรรมเพื่อร่วมบริหารจัดการชุมชน จึงเป็นรูปแบบปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบการสมานลักษณะ (accommodation) ของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในลักษณะต่างๆ อันเป็นผลกระทบจากนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

ตารางที่ 1 ประเพณีสำคัญทางศาสนาของชุมชนท่าสายลวด

เดือน	ประเพณี
เดือนเจ้ง (ธันวาคม)	“ปอยต่างหอมต่อ” คือ การถวายข้าวใหม่ และข้าวคลุกงาแดงส้มแดงพระพุทธเจ้า
เดือนสาม (กุมภาพันธ์)	“ปอยหลูโหล่” คือ งานถวายไฟแด่พระพุทธเจ้าในช่วงที่อากาศหนาวเย็น ปอยหลูข้าวญาติถวายข้าวหมูปายาสแด่พระพุทธเจ้า
เดือนห้า (เมษายน)	ปอยขนอนน้ำ คือ ประเพณีสงกรานต์ ปอยกันตอ คือ ประเพณีขอขมาและคาราวะพระสงฆ์ และผู้ใหญ่
เดือนแปด (กรกฎาคม)	ปอยหลูต่างگان,ปอยหลูต้นแปก คือ ประเพณีเข้าพรรษา
เดือนสิบเอ็ด (ตุลาคม)	ปอยพาราลงเมิง คือ ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ
“ออกหว่าพาราลงเมิง”	ปอยออกหว่า (ประเพณีออกพรรษา)
เดือนสิบสอง (พฤศจิกายน)	งานครุหมอไท คือ งานเชิดชุนักปราชญ์ ชาวไทใหญ่ งานปีใหม่ไต คือ งานต้อนรับปีใหม่ของชาวไทใหญ่

สรุปและการอภิปรายผล

ชุมชนท่าสายลวด ก่อตั้งและสืบเชื้อสายจากกลุ่มคาราวานพ่อค้าชาวไทใหญ่ริมแม่น้ำเมย โดยมีชื่อพ้องกับประวัติศาสตร์พื้นที่จนพัฒนากลายเป็นชื่อชุมชนในระยะต่อมา ผลจากการมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ส่งผลให้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม การปกครองและแบบแผนความสัมพันธ์ ในชุมชนเป็นระบบเครือญาติ มีประเพณีทางศาสนาเป็นกลไกยึดโยงทางวัฒนธรรมอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ผลกระทบจากพลวัตและกระบวนการพัฒนาตลอด 2 ทศวรรษที่ผ่านมา นับตั้งแต่มีการเปิดใช้สะพานมิตรภาพไทย-พม่า ในปี พ.ศ. 2540 และมีความชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อรัฐบาลเริ่มผลักดันนโยบายจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สอด จังหวัดตาก นโยบายภาครัฐดังกล่าวส่งผลกระทบซับซ้อนในหลายมิติ โดยที่สำคัญส่งผลให้เกิดการขยายตัวของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมาก นอกจากนั้นยังทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานต่างด้าวเข้าสู่ชุมชน ตลอดจนยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิต ตามกระแสทุนนิยมมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา ซึ่งทั้งหมดล้วนส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของคนในชุมชน โดยทำให้การตระหนักต่อคุณค่าของประเพณีและวัฒนธรรมลดลงและเปลี่ยนไป จนเสี่ยงต่อการล่มสลายและการคงอยู่ของอัตลักษณ์ชุมชน จากผลกระทบที่เกิดขึ้นผู้นำและแกนนำชุมชนจึงร่วมกันฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนตาม แบบอัตลักษณ์ไทใหญ่เพื่อย้ำเตือนให้คนในชุมชนตระหนักต่อความสำคัญของวัฒนธรรมอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ตลอดจนเพื่อให้คนทั่วไปรู้จักและเข้าใจวิถีอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไท ทั้งนี้กิจกรรมทางประเพณีที่จัดขึ้นเน้นงานบุญเดือนสิบเอ็ดเพราะสำคัญต่อความเป็นชาติพันธุ์ไท โดยได้ปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นการปรับตัวทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

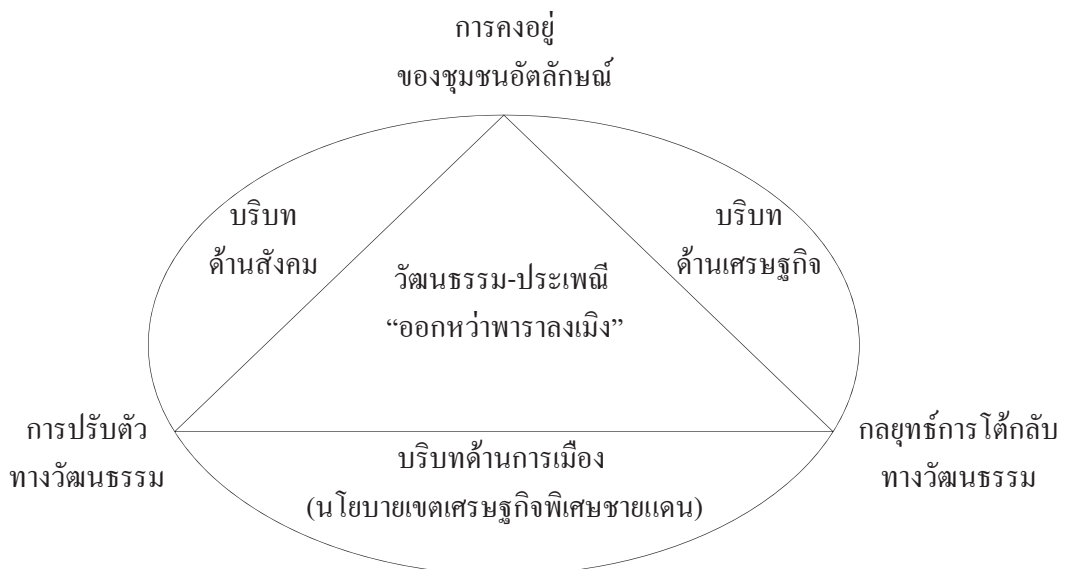
จากผลการศึกษา อภิปรายได้ว่า พื้นที่ชุมชนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มักเกี่ยวโยงสัมพันธ์ด้วย ประเพณี/พิธีกรรม การเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดขึ้นย่อมเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนแบบแผนของวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ซึ่งถือเป็นการปรับตัวทางวัฒนธรรมเพื่อให้เข้ากับแบบแผนหรือบริบทใหม่ กรณีชุมชนท่าสายลวดเป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ดังนั้นแบบแผนวิถีชีวิตจึงมีระบบเครือญาติและประเพณีทางศาสนาเป็นกลไกยึดโยงทางสังคมตามอัตลักษณ์ ชุมชนไทใหญ่ การผลักดันนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สอดได้ส่งผลต่อแบบแผนการดำเนินวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม

ให้เป็นไปตามกระแสพัฒนาและทุนนิยมมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนับเป็นความเสี่ยงและความเปราะบางของอัตลักษณ์ชุมชน ชาติพันธุ์ ยังผลให้ชุมชนร่วมกันตระหนักถึงภาวะคุกคามจากผลกระทบจากกระแสการพัฒนาดังกล่าว ที่เกิดขึ้น โดยการปรับตัวทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบททางนิเวศการพัฒนาที่เกิดขึ้น ด้วยการปลุกฟื้นความเป็นชุมชนอัตลักษณ์ไทใหญ่ด้วยกลไกทางวัฒนธรรมและประเพณี เน้นปรับกิจกรรมประเพณีทางศาสนาให้เป็นเครื่องมือสำหรับปกป้องชุมชนจากภาวะคุกคามของกระแสพัฒนาที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษารากฐานการปรับตัวของชุมชนต่อผลกระทบทางสังคมจากนโยบายการพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ ทั้ง พชรินทร์ (2544) สุภารัตน์ (2549) และ สุภินันท์ชัย (2555) โดยพบว่ามีปัจจัยเงื่อนไขเร่งเร้าสำคัญให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจนกลายเป็นผลกระทบต่อวิถีดำเนินชีวิตของคนในชุมชน นั่นคือ กระแสการพัฒนาเพื่อรองรับกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เกิดจากนโยบายภาครัฐบาล (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย, 2556) ส่วนการศึกษาในพื้นที่เดียวกันพบว่า มีการปรับตัวของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน (ชวัลกร, 2549) นอกจากนี้ ผลจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ระบอบตลาดที่ครอบงำวิถีชีวิตของคนและกระทบต่ออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชุมชนส่งผลทำให้เกิดรวมตัวการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องความเป็นชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมเป็นกลไกด้วยการสถาปนาและการผลิตซ้ำของความเป็นเครือญาติชุมชนอัตลักษณ์ซึ่งเป็นการย้ำความทรงจำเพื่อนำไปสู่การสร้างใหม่/สวมรอยและแทนที่ รวมไปถึงการตรึงความหมายของ “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” เพื่อแสดงให้เห็นถึงฐานะความสำคัญของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์ผ่านกิจกรรมต่างๆ สำหรับสนับสนุนความเป็นชุมชนให้มีชีวิต มีพลวัตโดยกระบวนการสร้างความหมายดังกล่าวไม่ได้สร้างขึ้นมาโดยไร้จุดหมาย เลื่อนลอย หากแต่เป็นกระบวนการที่มีจุดประสงค์และเป้าหมายอย่างแยกชัด เพื่อต้องการนำ “พื้นที่วัฒนธรรมอัตลักษณ์” มาสนับสนุนการสถาปนาเอกลักษณ์ความเป็นชุมชนอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ให้คงอยู่ ซึ่ง วันดี (2545) ได้อธิบายว่า กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทใหญ่เป็นกิจกรรมการโต้กลับทางสัญชญาณเชิงวัฒนธรรมที่แฝงในกิจกรรมการจัดงานปอย (งานบุญ) เพื่อต่อยอดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์รวมทั้งเป็นการสร้างจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ทั้งนี้การผลิตใหม่ของอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทของการปรับตัวทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนท่าสายลวดเป็นการเลือกประเพณีงานบุญเดือนสิบเอ็ด “ประเพณีออกหว่าพาราลงเมิง” ซึ่งถือเป็นกิจกรรมทางศาสนาสำคัญของชุมชนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทใหญ่ให้เป็นพื้นที่วัฒนธรรมอัตลักษณ์

สำหรับใช้เป็นอาวุธในการปกป้องชุมชนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์
ความเป็นไทผ่านการสร้างตระหนักรู้ประวัติศาสตร์และความสำคัญ
ของอัตลักษณ์ชุมชน โดยสามารถนำเสนอเป็นภาพได้ดังภาพที่ 2

จากภาพประกอบ อธิบายได้ว่า รูปแบบการปรับตัว
ทางวัฒนธรรมของชุมชนท่าสายลวดในบริบทของการพัฒนา
เป็นการปรับตัวและเคลื่อนไหวตอบโต้ต่อปัจจัยเร่งเร้าภายนอก
โดยเฉพาะ นโยบายจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สอด
และอีกนัยหนึ่งยังเป็นกลยุทธ์เพื่อปกป้องอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์
ไทของชุมชน โดยมีการเคลื่อนไหวตอบโต้ผ่านประเพณีทาง
ศาสนาที่สำคัญของชุมชน เพื่อใช้เป็นกลยุทธ์สำหรับช่วงชิง
พื้นที่ทางวัฒนธรรมและดอกอ้ายคุณค่าของชุมชนอัตลักษณ์
ชาติพันธุ์ความเป็นไท ดังนั้นประเพณี “ออกหว่าพาราลงเมิง”
ของชุมชนท่าสายลวดจึงเป็นกลยุทธ์ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ให้
สวมรอยและแทนที่ประเพณีแบบดั้งเดิมสำหรับช่วงชิง “พื้นที่
วัฒนธรรม อัตลักษณ์” สำหรับปกป้องการคงอยู่ของชุมชน โดย
เป็นการเน้นผลิตซ้ำ “แก่นวัฒนธรรม” (Cultural Core) ที่แฝง
ในประเพณี “ออกหว่าพาราลงเมิง” แม้จะแตกต่างจากแบบ
ดั้งเดิมแต่ยังคงเป็นประเพณีทางศาสนาที่ชุมชนให้ความสำคัญ
ที่สุด เพื่อเชื่อมโยงและจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างวิถี
การดำรงชีพกับระบบการจัดการชุมชนอัตลักษณ์ผ่านกิจกรรม
ประเพณีสำคัญทางศาสนา ทั้งนี้ด้วยเพราะศาสนาคือ อัตลักษณ์

ของชาติพันธุ์ไทใหญ่ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นลินี (2551)
ที่พบว่า การเคลื่อนไหวโต้ตอบทางวัฒนธรรมของชุมชนมักจะ
เกิดในชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ซึ่ง ยศ (2559)
ได้อธิบายว่า ความเข้มแข็งของทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนจะมี
“แก่นวัฒนธรรม” (Cultural Core) ที่แฝงระบบความหมาย
ในกิจกรรมประเพณีทางศาสนาที่ชุมชนดำเนินการขึ้นซึ่งเป็น
ระบบส่งทอดความหมายเชิงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ส่วน ฌงพงศ์
(2548) อธิบายว่า ระบบส่งทอดความหมายเชิงอัตลักษณ์จะ
ดำเนินผ่าน รหัสวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้ในฐานะกลยุทธ์
การโต้กลับต่อผลกระทบจากนโยบายการพัฒนา จึงได้แทรก
เป้าหมายหลากหลายเพื่อการคงอยู่ของชุมชนอัตลักษณ์
ชาติพันธุ์ โดยเน้น “การสร้างและเชิดชูวาทกรรมวัฒนธรรม
ไทใหญ่จากประวัติศาสตร์ชุมชน” และ “แหล่งเรียนรู้และ
รื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณี แบบศิลปะไทใหญ่” ผ่านชุดภาค
ปฏิบัติการเชิงวาทกรรมแบบผสมหลากหลาย เช่น “การย้ำเตือน
ความสำคัญการสืบเชื้อสายไทใหญ่” “การผลิตซ้ำ ความเป็น
ชาติพันธุ์ไทใหญ่ผ่านวัฒนธรรม ประเพณีและศิลปะการแสดง”
“การเรียนรู้และรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม” ทั้งนี้เพื่อ
ুদ্ধครั้งแก่นแก่นวัฒนธรรม ให้การคงอยู่และยั่งยืนของอัตลักษณ์
ชาติพันธุ์ของชุมชนนั่นเอง

ภาพที่ 2 การปรับตัวทางวัฒนธรรมต่อนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนแม่สอด จังหวัดตาก

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. เพื่อปกป้องคุ้มครองวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่โครงการพัฒนาใดๆ รัฐบาลควรเพิ่มกรอบ การประเมินผลกระทบทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นควบคู่กับกระบวนการ EIA และเพิ่มเป็นส่วนหนึ่งของกรอบประเมินผลกระทบทางสังคมเป็นลายลักษณ์อักษรโดยบัญญัติเป็นกฎหมาย

2. ภาคราชการที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนนโยบายการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนควรจัดให้มีกระบวนการเตรียมความพร้อมแก่ชุมชนในทุกมิติ โดยเฉพาะมิติสังคมวัฒนธรรมเพื่อเป็นการลดอุปสรรคและปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้จากผลกระทบต่อมิติวัฒนธรรมในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

3. การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาในประเด็นการพัฒนาเชิงกระบวนการเตรียมความพร้อมแก่ชุมชนในพื้นที่โครงการในมิติวัฒนธรรมเพื่อเป็นการลดผลกระทบและความเสี่ยงทางสังคมวัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนจากนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในพื้นที่อื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement)* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

ทิพาพร พิมพ์สุทธิ. (2551). *กระบวนการทัศน์การพัฒนาพื้นที่ชายแดนฝั่งตะวันตกและเขตปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษเพื่อการค้าผ่านเชื่อมอาเซียน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชวัลกร อินบุตร. (2549). *การปรับตัวจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมของประชาชน ตำบลแม่ตาวอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. (2548). *รหัสชุมชน: พื้นที่อัตลักษณ์ภาพแทนความจริงและหลังสมัยใหม่*. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

นลินี ตันฐานิษฐ์. (2551). *มิติวัฒนธรรมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง, 4(1), 1-27.*

พัชรินทร์ ลาภานันท์. (2544). *รายงานวิจัยเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวชนบทที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

ยศ สันตสมบัติ. (2551). *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ยศ สันตสมบัติ. (2559). *มนุษย์กับวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วันดี สันติวุฒิมะธี. (2545). *กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษาหมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท. (2549). *ความหลากหลายทางภาษาและชาติพันธุ์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย. (2556). *แหลมใหญ่ การพลิกฟื้นวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

สุกีนันทชัย แซ่ลี. (2555). *การศึกษาการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงราย ภายใต้การพัฒนาเศรษฐกิจในอนุภาคลุ่มน้ำโขง*. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

สุจารัตน์ รอดบุญส่ง. (2549). *การปรับตัวทางวัฒนธรรมชุมชนบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. (2557). *สรุปรายงานมูลค่าการค้าชายแดนปีพ.ศ. 2557*. กรุงเทพฯ: กระทรวงอุตสาหกรรม.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2554). *พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธการพิมพ์.

อภิชาติ ไจอารีย์. (2556). *สิทธิชุมชน: สิทธิตามรัฐธรรมนูญเพื่อการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น นครปฐม: บริษัท เพชรเกษมการพิมพ์ จำกัด*.

Gudykunst, W. B., & Hammer, M. (1988). Uncertainty and anxiety. In Y. Y. Kim, & W. B. Gudykunst (Eds.), *Theories in intercultural communication*. Newbury Park, CA: Sage.

Habermas, J. (1973). *Legitimation crisis*. London, UK: Heinemann.

- Steward, J. (1990). *Theory of culture change*. Champaign, IL: University of Illinois Press.
- Yehudi, C. A. (1969). Culture as adaptation. In C. A. Yehudi (Ed.). *Man in adaptation: The cultural present*. Chicago, IL: Aldine Publishing Company.

Translated Thai References

- Chareansinoran, C. (2002). *New social movement*. Bangkok, Thailand: Wipasa Press. [in Thai]
- Inbut, T. (2006). *Adjustment as an impact of environmental changes among residences of Mae Tao, Mae Sot District, Tak Province* (Unpublished master's thesis). Silpakorn University, Bangkok. [in Thai]
- Jaiarree, A. (2013). *Community rights: The constitutional right to the care of the local environment*. Nakhon Pathom, Thailand: Pechkasam Press. [in Thai]
- Jitnirat, N. (2005). *Community code: Space identity of the symbolized agent and post-modern* (Research Report). Songkhla, Thailand: Thaksin University. [in Thai]
- Lapanan, P. (2001). *Cultural adaptation of villagers affected by the government's development project: The case of Pak Mun Dam* (Research Report). Bangkok, Thailand: Office of the Nation Culture Commission (ONCC). [in Thai]
- Office of Industrial Economics. (2014). *Reporting the value of border trade 2014*. Bangkok, Thailand: Ministry of Industry. [in Thai]
- Pimpisut, T. (2008). *Development paradigm of the western border areas and the local government to form a special trade through an Asian* (Research Report). Bangkok, Thailand: Ramkhamhaeng University. [in Thai]
- Reserch Institute for Languages and Cultures of Asia. (2006). *Ethnic and linguistic diversity in Thailand* (Research Report). Bangkok, Thailand: Mahidol University. [in Thai]
- Reserch Institute for Languages and Cultures of Asia. (2013). *Laem Yai: To revive cultural communities to manage resources* (Research Report). Bangkok, Thailand: Amarin Printing & Publishing Public Company Limited. [in Thai]
- Rodboonsong, S. (2006). *Community cultural adaptation in Sirikit Reservoir, Uttaradit Province* (Unpublished master's thesis). Kasetsart University, Bangkok. [in Thai]
- Santasombut, Y. (2007). *Power, space and ethnic identities: Cultural politics of Nation-State in Thai Society* (Research Report). Bangkok, Thailand: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). [in Thai]
- Santasombut, Y. (2016). *Humans and culture*. Bangkok, Thailand: Thammasat Press. [in Thai]
- Santiwutmethi, W. (2002). *Tai Yai identity at Thai-Burma border: Case study of Piang Luang Village, Amphoe Viang Haeng, Chiagmai* (Unpublished master's thesis). Thammasat University, Bangkok. [in Thai]
- Tantuwanit, N. (2008). Cultural dimensions of the Thai social movements. *Journal of Mekong Societies*. 4(1), 68–81. [in Thai]
- Wallipodom, S. (2011). *Socio-cultural development in Thai history*. Bangkok, Thailand: Dansutha Press. [in Thai]
- Zaelee, S. (2012). *The adaptation of ethnic groups in the border area of Chiang Rai. Under the economic development in the GMS* (Research Report). Chiang Rai, Thailand: Chiang Rai Rajabhat University. [in Thai]